
This is the **published version** of the article:

Vela Carmona, Francesca; Arqués, Rossend. El teatre aplicat a l'educació com a eina motivacional intrínseca dels adolescents. Estudi de cas d'adolescents participants a Caixaescena 2019 amb la temàtica de Federico García Lorca. 2019. 32 p.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/214392>

under the terms of the license

El teatre aplicat a l'educació com a eina motivacional intrínseca de l'adolescència

Estudi de cas de l'alumnat de l'Institut Vallbona d'Anoia i qüestionaris d'adolescents i de docents participants a Caixaescena 2019

Homenatge a Federico García Lorca. Companyia NO RES teatre de l'Institut Vallbona d'Anoia

Autora: Xesca Vela

Tutor: Dr. Rossend Arqués

Agraïments:

Agraeixo a tots els i les adolescents que han participat voluntàriament a l'estudi.

Agraeixo al professorat de teatre que m'ha obert les seves classes i ha compartit les seves experiències.

Agraeixo al meu alumnat que em contagia la seva energia i s'atreveix a experimentar a l'aula.

Agraeixo a Àngela Segura, a Carles Parellada i a Eva Bach la seva generositat i disponibilitat.

Agraeixo a Francesc Foguet i a Boris Daussà per la paciència i l'escolta.

Agraeixo a la meva família per donar-me forces per tirar endavant els meus múltiples projectes.

Resum: El teatre aplicat a l'educació amb adolescents és una eina pedagògica bàsica per generar motivació intrínseca a l'aula i així potenciar l'aprenentatge del ser, del fer, del conviure i del conèixer. Això ha estat demostrat per mitjà de qüestionaris realitzats a una població de 160 estudiants de teatre, d'entre 12 i 18 anys, de diverses geografies de l'Estat espanyol, que participen en el projecte Caixaescena del 2019 i per mitjà de l'estudi de cas de l'alumnat de teatre de l'Institut Vallbona d'Anoia. A més, s'han elaborat entrevistes a professionals relacionats amb l'educació, la població adolescent i el teatre. D'altra banda, s'ha testimoniat l'experiència del professorat, de l'alumnat participant en l'estudi, que imparteixen teatre a secundària i batxillerat. L'obra i la vida de Federico García Lorca han estat el vehicle artístic per introduir les activitats teatrals i generar la motivació interna dels adolescents.

Paraules Clau: Adolescents, teatre, educació, Federico García Lorca, motivació intrínseca, eina pedagògica, Caixaescena, aprenentatge, docents.

Abstract: Applied drama in adolescent education is a basic pedagogic tool to generate intrinsic motivation in the classroom in order to boost the learning of key skills such as knowledge to be, know-how, knowing how to coexist and learning to know. This thesis statement has been proved not only through questionnaires filled in by 160 drama students between 12 and 16 from different locations in Spain, who were participant actors at Caixaescena 2019, but also with the case study of drama students at the secondary school Institut Vallbona d'Anoia. In addition, several interviews to professionals related to education, adolescents and the theatre have been conducted. Moreover, the experience and testimonies of the drama teachers from compulsory and non-compulsory secondary education, who are working with the students participating in this case study, have also been taken into account. The works and life of Federico García Lorca have been the artistic vehicle to introduce the theatrical activities and generate the intrinsic motivation of teenagers.

Key Word: Teenagers, drama, theater, education, Federico García Lorca, intrinsic motivation, pedagogical tool, Caixaescena, learning, teachers.

ÍNDEX

ÍNDEX	3
Introducció	4
I. Perfil i experiència d'adolescents i docents a Caixaescena 2019	9
II. Valoració dels resultats de l'experiència de Caixaescena 2019	14
III. Estudi de cas de l'alumnat de teatre de l'institut Vallbona d'Anoia	20
Conclusions	24
Referències bibliogràfiques	28
Annexos	31
I. Qüestionaris dels adolescents	31
II. Qüestionaris dels docents	31
III. Entrevistes realitzades	31
IV. Perfil, metodologia i anàlisi dels grups de l'estudi de cas	31
V. Material creat per a l'estudi de cas a l'aula	31
VI. Documents de l'estudi de cas	31

Introducció

«No crec que l'art i l'educació puguin separar-se»
Bertolt Brecht

Actualment, el sistema educatiu a Catalunya i a nivell mundial s'està replantejant un canvi dins del marc de l'escola avançada per trobar un horitzó comú. La UNESCO, en *Repensar l'educació* (2015), proposa que l'educació ha de desenvolupar competències per a la vida. Els quatre pilars de l'aprenentatge que defineixen són: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a conviure. L'educació, segons la UNESCO, ha de donar resposta individual i col·lectiva a noves realitats. Als centres educatius, es planteja, doncs, una pregunta essencial: *Què ha d'aportar l'escola a la vida d'una persona?*

Aquesta qüestió atorga gran responsabilitat a la comunitat educativa i la connecta amb l'essència de l'ésser viu. Es vol formar persones que es puguin integrar plenament en la societat. L'educació té el deure d'oferir les millors oportunitats vitals als i a les adolescents¹, com ho defineix l'Organització Mundial de la Salut (1978): «la salut és l'estat de complet benestar físic, mental i social, i no sols l'absència d'afeccions o malalties. La salut implica que totes les necessitats fonamentals de les persones estan cobertes: afectives, sanitàries, nutricionals, socials i culturals». A partir d'aquest concepte de salut, els centres educatius tenen una labor important en el desenvolupament dels àmbits afectiu, social i cultural de l'adolescència. Si partim de la base que el centre on estudien els i les joves és un espai social de relació amb iguals i amb adults, cal que l'alumnat aprengui a establir relacions saludables, pel benestar de la comunitat educativa.

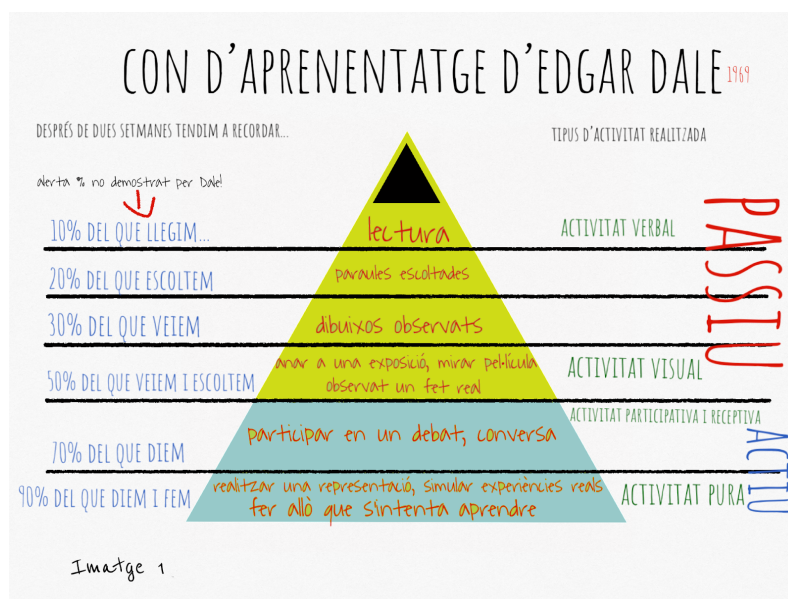
Segons Tomás Motos (2018), en la seva investigació sobre els beneficis positius del teatre amb adolescents, les activitats teatrals promouen habilitats personals, ofereixen una oportunitat per explorar i expressar sentiments a més de donar suport i seguretat. El teatre millora l'autoestima i les habilitats comunicatives de la joventut, tot aportant-li recursos aplicables en altres àmbits i moments de la vida. Per això, el nostre estudi vol demostrar, partint dels resultats de Motos, com augmenta la motivació intrínseca dels i de les adolescents si es treballa teatralment a l'aula per potenciar l'aprenentatge del ser, del fer, del conviure i del conèixer. Per altra banda, l'estudi de Débora Kozak (2015) demostra que part de l'alumnat adolescent no segueix les classes o està desmotivats, perquè s'avorreix. D'aquí apareix la pregunta que dona punt de partida a la investigació d'aquest nostre treball: existeix cap

¹ En tota la investigació s'utilitza un llenguatge inclusiu

mecanisme o dispositiu pedagògic que permeti augmentar l'índex de motivació intrínseca i el benestar emocional de l'adolescència a l'aula?

L'Institut Tecnològic de Massachusetts (MIT, 2016) va demostrar que el neurotransmissor encarregat de la motivació és la dopamina, que es segrega quan es realitza alguna activitat amb plaer. Apareixen, doncs, més qüestions a investigar: quins mecanismes pedagògics han d'utilitzar els i les docents per a què l'alumnat generi motivació a l'aula i així millorar l'atenció, l'aprenentatge i l'esforç?

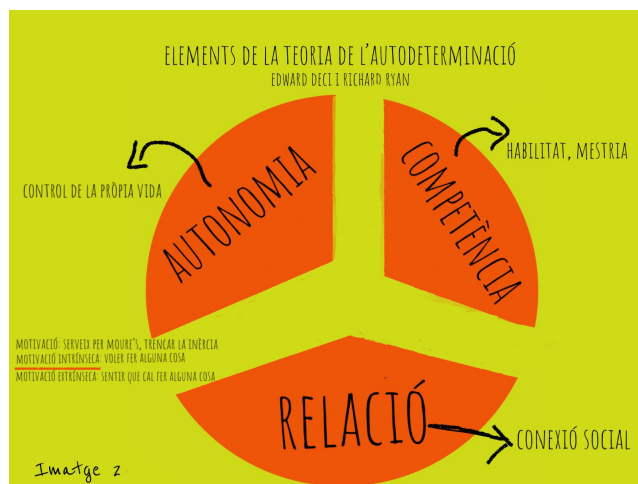
En aquest sentit, Edgar Dale, citat a Motos (2013:155), va proposar, en *Audio Visual Methods of Teaching* (1946), un model sobre l'efectivitat que tenen els mètodes d'aprenentatge. En el con que va idear, col·locava els aprenentatges més eficaços i participatius a la base de la figura cònica i a la cúspide els menys eficaços i abstractes. Concretament, les activitats d'acció com realitzar una representació teatral o tenir experiències reals són les que generen, segons Dale, uns aprenentatges més eficaços [Imatge 1].²

Ryan y Deci (1985) citat a Werbach i Hunter (2014:59) defineix la motivació intrínseca a partir de la teoria de l'autodeterminació. Aquesta teoria presenta les bases de la motivació i es centra en tres necessitats dels éssers vius per al seu creixement i benestar. Segons Werbach i Hunter (2014:55), la motivació serveix per moure's, per trencar la inèrcia. Pot ser de dos tipus: extrínseca o intrínseca. Una motivació extrínseca implica sentir que "cal fer" alguna cosa, en canvi, la motivació intrínseca comporta "voler fer" alguna cosa, neix, per tant, de l'interior de la persona. La motivació intrínseca es concreta, segons la teoria d'autodeterminació, en tres necessitats: la competència, que és l'habilitat de la persona a l'hora de realitzar una activitat;

² Totes les imatges són autoria de la investigadora

l'autonomia, que és la capacitat de sentir-se lliure per prendre decisions sense intervencions o influències externes, i la relació, que és el vincle social que es crea dins un grup. En altres paraules, per despertar la motivació interna dels adolescents utilitzarem aquestes tres necessitats per treballar-les a l'aula: autonomia, competència i relació. [Imatge 2]

En aquest sentit, els objectius principals del nostre estudi són:

1. Investigar mecanismes pedagògics que permetin augmentar l'índex de motivació intrínseca als centres de secundària.
2. Constatar la importància de fomentar i reforçar la participació activa dels i de les adolescents a les aules, aportant nous coneixements artístics.
3. Demostrar que la creativitat performativa a través de les vivències dels i de les adolescents genera autonomia i potencia el treball en equip.
4. Proposar el desenvolupament d'una metodologia sostenible i progressiva d'implicació a l'aula i extensible a la comunitat educativa, que permeti construir el coneixement a través de les arts escèniques.

Aquests objectius ens porten a formular la hipòtesi de partida següent: si a l'aula s'incrementa l'acció experimental a partir de projectes vivencials i significatius per mitjà de les arts escèniques i performatives, s'aconseguirà augmentar la implicació activa de l'alumnat, la qual cosa generarà un creixement de la seva motivació intrínseca. El treball a l'aula amb l'obra de Federico García Lorca (FGL) pot convertir-se en un projecte motivador, que els atrapi emocionalment per la polifonia de la seva literatura i la seva vida. Conseqüentment, pot millorar el rendiment acadèmic.

La hipòtesi és causal, amb la variable independent que representa el teatre de FGL i la variable dependent que consisteix en l'efecte que produeix el teatre, és a dir, la motivació intrínseca. L'experimentació amb les arts escèniques com a metodologia, concretament amb la temàtica de Federico García Lorca, aporta als adolescents un aprenentatge global, motivador i

artístic. Per demostrar aquesta hipòtesi, la mostra d'estudi utilitzada és una població d'adolescents voluntaris/es, els centres educatius dels quals estan distribuïts pel territori de l'Estat espanyol i participen en el projecte de Caixaescena. Aquest projecte ofereix als centres una plataforma online per a eines escèniques i la possibilitat de participar als *Encontres per a joves* als CaixaFòrums de l'Estat espanyol. A l'any 2019, la temàtica tractada és Federico García Lorca. Per tant s'aprofita aquesta ocasió per mesurar el treball teatral realitzat pels centres amb aquests/es adolescents i temàtica.

La metodologia emprada [Imatge 3] utilitza un binomi d'investigació quantitativa i d'investigació qualitativa. La investigació quantitativa permet obtenir uns resultats teòrics i quantificables dels qüestionaris d'adolescents i de docents, en canvi, la investigació qualitativa ajuda a contrastar els qüestionaris amb un coneixement empíric de primera mà, l'estudi de cas d'un alumnat concret.

Imatge 3

L'estudi quantitatiu es realitza en dos eixos temporals diferents a partir dels instruments de mesura que consisteixen en dos qüestionaris online: un, amb 65 adolescents voluntaris/es, al novembre, quan feia dos mesos i escaig que havia començat el curs i, un segon, amb 160 participants, a l'abril, quan el treball artístic teatral ja estava en un procés de creació avançat i l'espectacle final de curs o performance estava planificat. A més a més, els centres educatius seleccionats de Caixaescena han participat, per aquestes dates, als *Encontres per a joves* on s'ha aprofundint l'estudi, l'experimentació i actuació amb professionals de la Companyia EGOS teatre i amb altres adolescents de diferents centres educatius. És important remarcar que aquest estudi se centra en una tipologia d'alumnat sensible a les arts i que rep una educació artística al seu centre educatiu.

S'inclou a la investigació quantitativa l'instrument de mesura de dos qüestionaris online dirigits a 16 docents d'aquests i aquestes adolescents. Les experiències educatives del professorat amb el teatre ajuden a comprovar els canvis significatius de compromís i de motivació del seu alumnat a l'aula, en treballar teatralment. Segons Gregorio Luri (2008), s'ha de contrarrestar el pessimisme amb l'optimisme i la confiança dels i de les mestres ha de ser essencial perquè el clima a l'aula faciliti l'èxit del procés educatiu i es generi la motivació intrínseca, és a dir, que els i les joves realitzin accions per la mera satisfacció de fer-les. Per aquesta raó, l'ambient de l'aula ha d'afavorir l'aprenentatge per satisfer les necessitats emocionals dels i de les estudiants. La majoria del professorat voluntari de la investigació forma part del grup *Encontres per a professorat* de Caixaescena que té lloc al juliol. És una de les poques xarxes amb què compten els i les docents per treballar les arts escèniques i després traslladar les propostes teatrals a l'alumnat. L'optimisme que aporta aquest espai d'enriquiment artístic del professorat repercuteix directament a les aules, tot generant mecanismes per incrementar la motivació intrínseca de l'aula.

Dins del marc de la investigació qualitativa, s'han fet tres enquestes a professionals amb renom dins la comunitat educativa: Carles Parellada, mestre i president del moviment educatiu sistèmic; Eva Bach, psicòloga especialista en educació emocional, i Àngela Segura, gestora cultural del projecte Caixaescena. Les seves aportacions s'empren per emmarcar el perfil d'adolescent.

Àngela Segura (2018), gestora cultural i responsable de Caixaescena, comenta que el programa per a alumnes i professorat s'ha expandit a tot l'Estat espanyol en els centres que potencien les arts escèniques. El programa és viu i es construeix des de baix, és a dir, des de les necessitats del professorat; es mou, per tant, per la motivació d'aquest i no ve imposat des del Departament d'Educació. L'any 2015, s'hi van inscriure uns 1250 professors o educadors: 825 estan actius a la plataforma online i 425 centres tenen grups de teatre en actiu. Han participat als encontres per a nois i noies més de 45.000 alumnes. Per tant, és un recurs valorat per la comunitat educativa sensible a les arts escèniques:

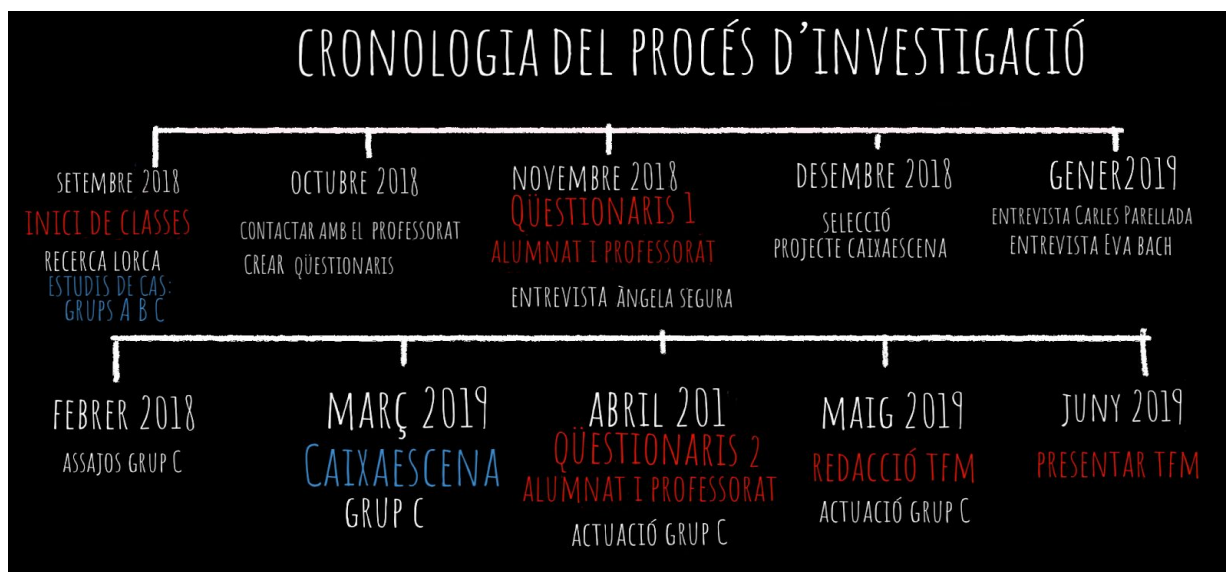
Les pràctiques escèniques de consum i creació dins l'horari curricular o com activitat extraescolar són oportunitats excepcionals per crear interès per les arts escèniques per l'existència de mediadors educatius que acompanyen o dinamitzen les activitats escèniques i a través d'elles transmeten valors, gustos i preferències. Els docents que promouen i sostenen pràctiques escèniques, convençuts dels valors educatius que desenvolupen, a vegades ho fan en solitari sense el suport de l'equip docent ni de l'entorn social (Segura, 2018).

Per últim, dins la investigació qualitativa es duu a terme l'estudi de cas amb 3 grups d'alumnes de l'Institut Vallbona d'Anoia. La mirada de la investigació és descriptiva ja que

depèn de l'observació del professorat. Es realitza un estudi del comportament antropològic de tres grups d'alumnes que reben teatre a l'aula. A més dels qüestionaris de l'alumnat participant, es disposa com a fonts externes l'àudio que va enregistrar Catalunya Ràdio, un article de la revista *Alma*, articles del diari comarcal i fotografies de l'espectacle i dels assajos.

S'ha creat la cronologia de l'estudi per facilitar la comprensió del procés d'investigació.

[Imatge 4]

Imatge 4

Es proposa una metodologia pedagògica a l'aula mitjançant projectes performatius que els vinculin amb les seves realitats en oposició a processos més abstractes o teòrics. Federico García Lorca, pel seu context històric, la vida, la mort i l'obra, és la peça detonant, segons el terme definit per Maria Acaso (2013:22), una experiència impactant que descol·loca, sorprèn i atrapa emocionalment i que permet potenciar el creixement personal dels i les adolescents per mitjà tant del teatre com de les experiències viscudes.

I. Perfil i experiència d'adolescents i docents a Caixaescena 2019

«Per on anar en una bifurcació del camí: per on menys tregui el cap l'avorriment.»
Jorge Wagensberg

Per definir els perfils d'adolescents ens basem en les tres entrevistes realitzades a persones expertes de la comunitat educativa. Segons l'especialista en educació emocional, Eva Bach (2018), l'adolescència es pot definir com l'etapa del ple despertar a la vida i els seus grans temes: a un mateix, als altres, al món, a l'amor, a la sexualitat... Bach (2018) reflexiona sobre les dues preguntes essencials que es formulen en aquesta etapa: Què vull fer amb la meua vida? i Què puc oferir a la vida, al món?

L'adolescent se sent en terra de ningú, ja que no és on era i encara no ha arribat a on va, té molts temors i neguits, de sobte tot canvia a dins seu i al seu voltant, ens necessita al seu costat i que acollim, orientem i acompanyem amb amor i "autoritat" (no autoritarisme), amb fermesa i tendresa alhora, amb delicadesa, respectant la seva essència, tenint cura de la seva dignitat i amor propi (Bach, 2018).

L'adolescent, què etimològicament significa "el que està creixent", necessita l'adult, que etimològicament significa "el que ja ha crescut", per créixer bé. L'especialista indica que la clau d'una bona adolescència és la relació que els adolescents estableixen amb els adults de referència i és per això que l'adult, tant si és un familiar com un docent, a més a més de tenir bons coneixements i una mirada positiva sobre l'adolescència, també ha de cuidar el seu interior i la seva fortalesa emocional. Bach afirma que l'alumnat s'avorreix a les aules i que la carència de motivació n'és la causa, perquè el focus de l'aprenentatge es troba en fites externes i no en les internes i les transcendents. La clau seria aconseguir que se sentíssim capaços i amb ganes d'aprendre al llarg de la vida, un aprenentatge útil, necessari i agradable per evitar l'avorriment i l'odi als estudis.

Parellada (2019), al seu torn, defineix l'adolescència en aquests termes:

L'adolescència és una etapa de la vida d'una gran complexitat, en la que es reactualitzen episodis no resolts de la primera infància, en la qual els nois i noies es troben en una situació de molta incertesa i inseguretat, en la qual han de resetejar moltes de les seves creences i experiències, on la part hormonal juga un paper clau, però encara més l'actitud dels adults que l'acompanyen, que hi han de ser presents i alhora han de tenir una actitud de respecte per les seves necessitats, i d'humilitat per no saber exactament el que els passa. És també una etapa d'una gran creativitat que necessita ser orientada i canalitzada.

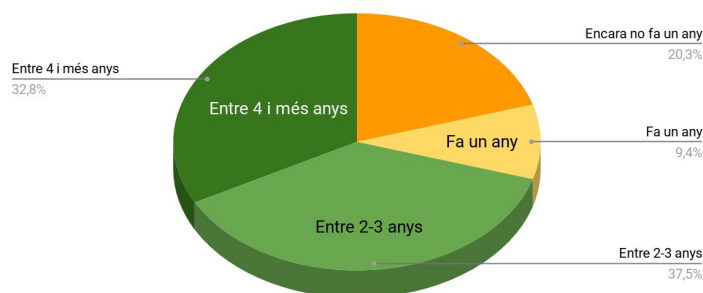
Aquestes definicions de l'adolescència ens aporten informació essencial i afectiva d'aquesta etapa evolutiva de la vida.

Els i les adolescents voluntaris/es que han participat a l'estudi han contestat a dos qüestionaris, un al novembre i un altre a l'abril, amb 65 i 160 participants respectivament. Les dades que es presenten són una simbiosi dels dos qüestionaris, ja que són complementaris. Cal puntualitzar que la segona enquesta es va enviar un cop finalitzats els *Encontres per a joves* i el grau d'implicació era superior al de l'inici de curs. El perfil d'adolescents es troba en una franja d'edat situada entre 12-18 anys. La majoria de l'alumnat són estudiants de 3r i 4t de l'ESO, entre 14 i 16 anys. La participació del gènere femení en les activitats teatrals als centres educatius és superior als del gènere masculí; el percentatge és d'un 70,3% de noies respecte al 29% de nois. Hi ha un 0,7% que no es situa en cap d'aquest binomi de gènere.

La procedència dels i les adolescents es distribueix per diferents zones de l'Estat espanyol com el País Valencià, Madrid, Màlaga, Astúries, Barcelona, Sevilla, Cantàbria,

Valladolid, Galícia, Gran Canàries, Illes Balears, Bilbao i Múrcia. Malgrat ser de zones geogràfiques diverses, els i les adolescents tenen en comú les activitats teatrals realitzades als *Encontres per a joves* de Caixaescena. El 70,3% dels i de les participants tenen una experiència favorable i duradera en les arts escèniques, mostren una bona predisposició artística, ja que fan teatre des de fa més de dos anys (entre 2-4 i més anys). El 29,7% no té gaire experiència teatral, atès que fa un any o menys que es relacionen amb les arts escèniques. [Imatge 5].

Imatge 5. Anys que fan teatre

Els i les adolescents de la mostra, al novembre, van manifestar la freqüència amb la qual l'avorriment apareixia a l'aula [Imatge 6].

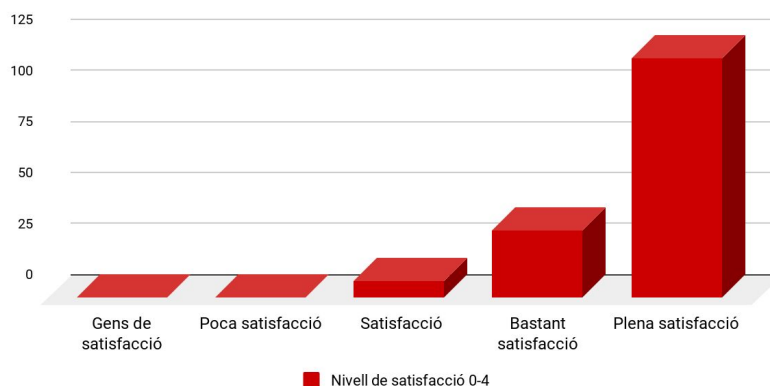
Imatge 6. Avorriment a l'aula

El percentatge d'avorriment era molt elevat. Comprovem que un 18,2% dels i de les adolescents s'avorreixen a classe diàriament i un 36,4% quasi cada dia. Un 25,8% s'avorreixen almenys un cop per setmana. Per tant, el tedi es troba a l'ambient de l'aula al voltant d'un 81,4% durant la setmana. Aquí rau un greu problema de motivació intrínseca.

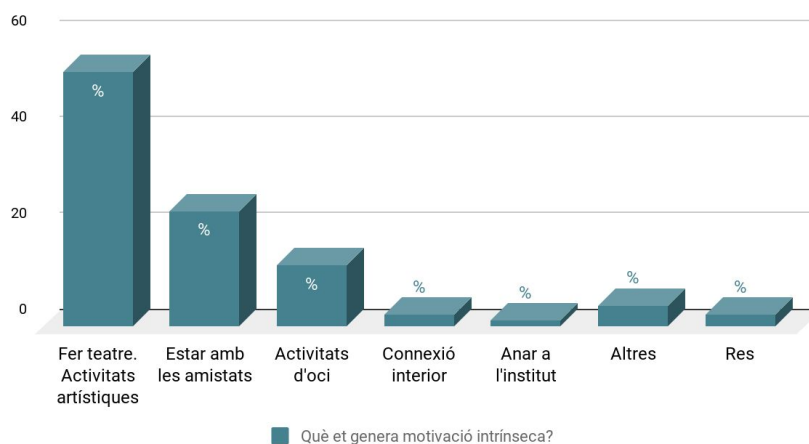
Per una altra banda, podem observar que un 94,4% dels i de les adolescents es troben plenament satisfets a l'hora de practicar arts performatives com teatre, dansa, expressió plàstica o música [Imatge 7].

Imatge 7. Nivell de satisfacció a l'hora de realitzar arts performatives (teatre, dansa, expressió plàstica, música o a d'altres).

D'aquestes dades, podem resumir el perfil d'adolescents de la mostra: la majoria són de gènere femení, amb experiència teatral, que manifesten avorriment a les aules i que el teatre els proporciona satisfacció personal. S'ha volgut incidir en allò que creuen que els genera més motivació intrínseca, és a dir, que els mou internament a fer diverses activitats que els produeixin plaer. A un 52,8%, el que més li produeix plaer, és a dir, el que més el motiva és fer teatre i realitzar activitats artístiques. Un 23,9% de joves prefereix conrear les relacions d'amistat i un 12,6% prefereix realitzar activitats d'oci com anar al cinema, llegir, anar d'excursió i fer esport. Les altres opcions eren activitats de connexió interior, anar a l'institut i un 2,5% manifesten que res els genera plaer [Imatge 8].

Imatge 8. Quines coses de la vida els genera motivació intrínseca

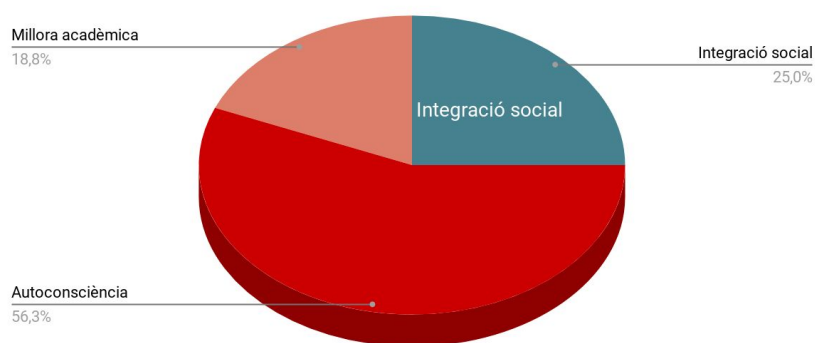

Per aprofundir en la investigació sobre què els genera motivació intrínseca, es realitza una pregunta oberta. Les respostes han estat molt diverses i interessants. Un 56,3% d'adolescents ha valorat que el teatre els ha ajudat a realitzar un treball emocional i ha augmentat la seva seguretat escènica, l'autoestima i la creativitat. Ha trobat un espai de pau i

desconnexió de les seves vides on ha pogut relaxar-se i mostrar-se tal com és, sense prejudicis ni por a fer el ridícul. Un 18,8% opina que ha après a comunicar-se millor. Aquest percentatge ha estat classificat dins la millora acadèmica, perquè ha suposat l'obtenció d'eines per desenvolupar l'expressió corporal i oral. Fins i tot s'ha plantejat el teatre com a sortida professional. Ha millorat la tècnica vocal, la improvisació i la imaginació. L'alumnat inclòs en aquest percentatge ha assegurat que el teatre els ha ajudat a estudiar amb més motivació. Finalment, un 25,0% considera el teatre com a eina social, perquè suposa compartir espais de convivència amb el grup i fomenta el bon companyerisme, a més de l'escolta i la valoració. Ha descobert la sensació d'estar davant dels focus i del públic. D'aquesta manera ha pogut descobrir noves mirades crítiques i constructives del seu treball teatral. Ha pogut trobar la seva identitat davant la diversitat grupal. I també considera el teatre com una activitat de joc per divertir-se, gaudir i compartir.

Les respostes dels i de les adolescents s'han agrupat en tres categories relacionades amb les tres necessitats de la teoria d'autonomia de Ryan i Deci (1985) [Imatge 9]:

Imatge 9. Què els ha aportat fer teatre a les seves vides

- Integració social (25,0%): necessitat de relació que reforça l'acceptació dins el grup amb objectius comuns.
- Autoconeixement emocional i artístic (56,3%): necessitat d'autonomia que augmenta la seguretat i la bona autoestima. Es potencia l'enfocament artístic.
- Millora acadèmica (18,8%): necessitat de competència que millora l'expressió oral, corporal i interpretativa.

El perfil dels i de les docents d'aquests alumnat presenten inclinació artística malgrat no ser especialistes en l'àmbit artístic. Respecte al gènere, podem dir que un 75% se senten dones i la resta, homes. La majoria del professorat que ha participat pertany a l'àmbit lingüístic (llengua espanyola, catalana i anglesa), un 63,6%, es reparteix entre l'àmbit artístic i social. Hi

ha un percentatge menor que són actors o actrius professionals i s'encarreguen del teatre extraescolar. A les aules de teatre poden tenir de 9 a 30 alumnes, en funció de si és una optativa, forma part d'un projecte de grup o és extraescolar. Hi ha un 81% del professorat que fa més de 5 anys que es dedica a impartir arts escèniques i és conscient de la necessitat de formació continuada tant corporal com vocal, o de qualsevol altra disciplina artística que es pugui aplicar a l'aula. La majoria dels i de les docents estan satisfets/es amb la seva vida laboral, malgrat que no estan del tot contents/es amb allò que han d'impartir als centres educatius i com ho imparteixen. Al marge de la seva motivació a l'aula, pensen que el treball amb els/les companys/es no és del tot satisfactori i per al 50%, del professorat, els equips directius no donen prou suport al treball teatral.

El 90,9% dels i de les docents pensen que el teatre és una eina transversal que pot englobar totes les matèries, com matemàtiques, tecnologia, música, física... A l'hora de proposar un ideal educatiu aposten per un aprenentatge cooperatiu, amb projectes interdisciplinaris que potenciïn les arts i la creativitat. Defensen la importància de potenciar les capacitats individuals.

II. Valoració dels resultats de l'experiència de Caixaescena 2019

«El teatro es un atajo pedagógico.»

Federico García Lorca

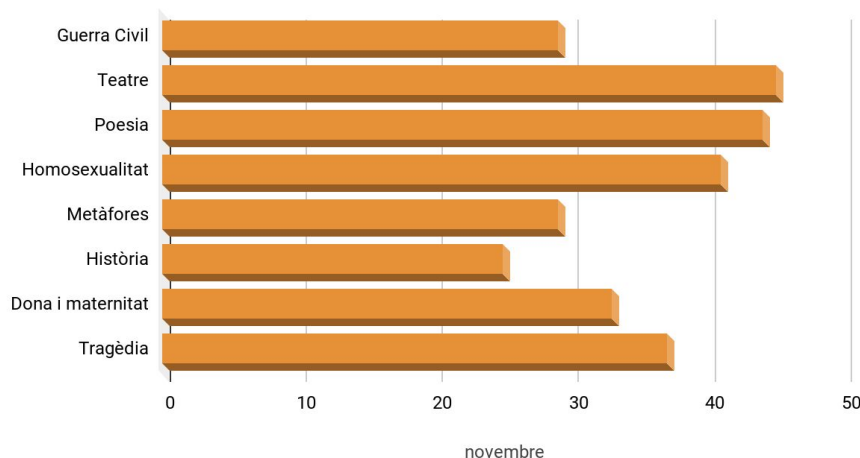
Per a Eva Bach (2018), el teatre desenvolupa habilitats tant acadèmiques com personals i emocionals, tant individuals com socials, tant introspectives com comunicatives, tant el llenguatge verbal com el corporal. En definitiva, constitueix una eina transversal que desenvolupa les competències acadèmiques, i d'altres com l'autoestima, la superació de tabús i estereotips i potencia i reforça el valor de treball en equip sumant esforços i creant sinergies. Bach considera que existeix un paral·lelisme entre les emocions que descriu Lorca i les emocions experimentades pels adolescents. Segons Bach (2018), els textos lorquians apropen als adolescents a les seves realitats, els desperta l'empatia i s'autoregulen emocionalment.

Al novembre del 2018, els grups de teatre dels centres educatius havien elegit representar diferents obres de Lorca. En l'elecció, predominaven els 3 drames rurals lorquians: *Yerma*, *La casa de Bernarda Alba* i *Bodas de sangre*. Altres van optar per *La zapatera prodigiosa*, *El maleficio de la mariposa*, *Doña Rosita la soltera*, *Mariana Pineda* o *Los títeres de Cachiporra*. En adonar-se de la versatilitat de Lorca, alguns centres van triar l'obra poètica i obres més surrealistes com *El Público* o *Así que pasen cinco años*.

Els i les joves, al novembre, relacionaven l'estudi de Lorca amb les següents temàtiques:

Teatre (15,9%), Poesia (15,5%), Homosexualitat (14,5)%, Tragèdia (13,1%), Dona i maternitat (11,7%), Metàfores i Guerra Civil (10,2%) i Història (8,8%). [Imatge 10]

Imatge 10. Temàtiques treballades amb la vida i obra de Federico García Lorca

Segons els qüestionaris els i les joves participants donen l'opinió següent sobre els diferents contextos i temàtiques lorquianes:

- La condició social de la dona a finals del segle XIX i principis dels XX. Consideren que hi havia dificultats per treballar com a actrius, ja que era una feina mal vista i la comparaven amb la prostitució. Durant el Franquisme, aquest model femení a la llar es va reforçar però actualment aquest prejudici ha canviat. La lectura dels drames rurals els ha apropat a una realitat no tan llunyana, tenen familiars amb històries semblants. Les escenes de violència de gènere o discriminació professional són visibles a les seves llars. Valoren que Lorca descrivia poèticament aquests conflictes de gènere.
- L'homosexualitat és present i comença a ser visible als instituts. L'alumnat reivindica la seva personalitat en l'adolescència. Segons l'estudi, el 73,7% de joves s'expressen obertament sobre la qüestió de gènere. Un 93% entenen que conviure és acceptar a cadascú segons com és. El respecte a la sexualitat de cadascú és un dret. Un 21% consideren que l'homosexualitat encara és un tema tabú.
- La Companyia de teatre. Transportar a l'alumnat a l'època de l'autor i introduir-lo dins de la companyia de teatre *La Barraca* el fa empatitzar amb la seva pròpia companyia. Està totalment d'acord sobre allò que l'aporta formar part d'una companyia teatral: és més cooperatiu, apren a donar el millor d'ell mateix, entèn la importància dels assajos per a obtenir bons resultats i manté una actitud positiva en el grup.

- La Guerra Civil Espanyola no es troba al currículum fins a 4t d'ESO, per tant tenen una desconexió de la seva història més propera. Més de la meitat de joves han treballat el tema a casa o al centre educatiu. La vida de Lorca i la seva mort introdueix el concepte de llibertat d'expressió. El 95% pensen que qualsevol persona és lliure d'expressar-se lliurement i que el teatre és un bon mitjà per fer-ho. Descobrir com va ser l'assassinat de Lorca els ha fet reflexionar sobre la llibertat i la dignitat de la vida, i sobre la necessitat de denunciar les injustícies socials.
- L'artista. Defineixen Lorca com a un home culte i constant en el seu treball, ja que s'esforçava per crear poesia, teatre i sobretot tragèdia. El consideren un home de pensament obert i modern, i creuen que la seva homosexualitat no li impedia ser bona persona. Respectava els altres i defensava les dones. Els i les adolescents han fet unes reflexions profundes des de les realitats que viuen i han pogut aplicar a les seves vides les qualitats que han destacat en Lorca.

Els coneixements que les i els adolescents han adquirit a l'abril han estat significatius. L'alumnat explica que els ha despertat la curiositat per la història i la literatura de principis de s.XX. Ha comparat la societat d'ara amb societats anteriors, i malgrat certs canvis, considera que encara passen moltes injustícies, remarca l'opressió dels col·lectius minoritaris o marginals. Creuen que Lorca era un autor molt polifacètic respecte a la seva obra i que la seva vida va ser curta però intensa. Veuen Lorca com a un home valent, que va lluitar per la llibertat d'expressió i va portar amb la seva companyia la cultura dels clàssics al poble. Ha descobert que l'art uneix la gent i ha après a expressar-se d'una manera més artística. Segons el jovent, en la poesia lorquiana, sembla que tot sigui més bell, els seus versos són profunds, malgrat descriure situacions molt greus. La visió que tenia el poeta granadí també ha estat un punt d'inflexió perquè l'alumnat se sentís atret per la seva obra. El simbolisme de les seves paraules l'ha proporcionat un teatre molt visual i profund. A més a més, l'ha sorprès les habilitats artístiques en els diferents llenguatges que dominava. Els i les adolescents reconeixen la passió de les obres de Lorca, elements que han après a plasmar-lo a escena.

En preguntar-los què els havia xocat o apassionat de Lorca, generalment parlen del seu afusellament, l'homosexualitat que va mantenir en secret i l'opressió de la dona que narrava tan dura i poèticament en els tres drames rurals. Altres remarquen la seva infància, les misses que feia a casa i els seus primers escrits de joventut. Els sembla extraordinari que escrigués tan bé a l'edat que tenen ells i elles, ara.

Aquests/es adolescents han expressat quin és el canvi que han experimentat, en les seves vides, per mitjà de l'experiència teatral. Hi ha diversos aspectes per destacar:

- Senten major felicitat, s'expressen millor i la relació amb el grup és més positiva.
- Representen la vida d'altres persones i investiguen sobre el seu context.
- Perden la vergonya i la por escènica. Se senten segurs i extrovertits.
- Descobreixen altres persones i els canvia la percepció del món.
- Alliberen pensaments i sentiments de manera més fluida.
- Aprenen cultura teatral.

Les i els joves han trobat molt positiva l'experiència del cap de setmana, dels *Encontres per a joves* als diferents CaixaFòrums de l'Estat espanyol. Utilitzen adjectius com “espectacular”, “acollidor”, “genial”, “alegre”, “divertit” i “productiu”. Remarquen que han evolucionat artísticament i han incrementat la seguretat a l'hora d'actuar davant el públic. S'han contagiat d'una motivació grupal tot fent teatre. De fet, asseguren que el seu grau de compromís vers la companyia s'ha incrementat. Dels 160 participants, 158 adolescents consideren l'experiència com a molt satisfactòria. En tenir un equip de professionals del teatre com el de la companyia EGOS els fa sentir-se escoltats. Alguns han dit que se sentien insignificants i amb nervis per si ho feien malament, però, en proporcionar-los seguretat i trivialitzar les situacions, s'han quedat amb ganes d'aprendre'n més. També reconeixen que, amb aquestes trobades, el vincle amb el seu professorat es referma. Valoren i agraeixen l'esforç del professorat per propiciar aquests encontres. La relació amb el professorat s'estreny, ja que s'adonen del temps que dediquen a l'espectacle i de l'estima per la feina i per les persones que componen la companyia.

L'alumnat manifesta que prefereix aprendre sense la pressió de sentir-se avaluat. Li agrada sortir de l'aula i que tothom es respecti, incloent-hi el professorat a l'alumnat. Els i les adolescents volen classes on no sigui necessari memoritzar el perquè de les coses. Demanen fer activitats per desenvolupar la creativitat amb un aprenentatge més personalitzat, en les quals figuri el teatre. Ho volen tot més didàctic. Els agradaria que s'utilitzessin els avenços tecnològics i estudiar per interessos, sense limitar-se als apunts. Entenen que aprendre és saber conviure i respectar-se. Somien amb un aprenentatge més pràctic, sense paper ni bolígraf. Tenen la necessitat de més assignatures relacionades amb els idiomes i l'art. Desitgen que les classes siguin més dinàmiques i divertides, sense pressió i amb ajuda. Reclamen que el professorat escolti les seves necessitats i els seus gustos per treballar temes actuals amb projectes, sense exàmens, de manera més creativa. Treballar en grup, amb jocs, d'una manera més participativa. Però hi ha adolescents que no creuen que totes les assignatures es puguin

relacionar amb el teatre. Un 64,2% està bastant d'acord que es poden barrejar disciplines i un 35,7% no ho veuen clar.

Per concloure, el perfil del voluntariat adolescent valora la pràctica teatral per la diversió que els proporciona i la fortalesa que els dona per expressar emocions i per perdre la por davant el públic. Consideren que es generen experiències positives, que els aporta felicitat pel fet de poder-se relacionar amb altres persones i saber trobar-se a ells mateixos. Se senten pertànyer a un grup, la qual cosa els dona seguretat. Els agrada perquè creen noves coses i s'expressen lliurement i es poden deslliurar dels seus problemes. Els i les adolescents han plasmat la seva realitat fent teatre. S'han redescobert dins d'altres personatges, han alliberat emocions i han desenvolupat habilitats que desconeixien d'ells i elles mateixos/es.

En referència als resultats dels i de les docents, s'avaluen les respostes extretes dels qüestionaris online realitzats a una població de docents de teatre, distribuïts per l'Estat espanyol, que s'han presentat voluntaris per a l'estudi. Al novembre del 2018, van participar-hi 14 docents i a l'abril del 2019 van contestar 16 docents, participants, juntament amb els alumnes, als *Encontres per a Joves* de Caixaescena 2019.

Als qüestionaris, el professorat estima que un 63,7% del seu alumnat està satisfet al centre educatiu. Quan es valora la satisfacció que els genera el teatre consideren que el 75% està totalment entregat i un 25% de joves estan bastant satisfets. Un cop finalitzats els *Encontres per a joves* de Caixaescena, un 93,8% del professorat afirma que la trobada els ha generat motivació intrínseca i també a un 87,5% del seu alumnat. Ens movem en uns percentatges elevats de motivació intrínseca que genera el teatre tant al professorat com a l'alumnat.

Segons el professorat, la pràctica teatral ha aportat millores al seu alumnat com: l'espontaneïtat a l'hora d'improvisar, l'augment de l'autoestima, la pèrdua de timidesa vers un empoderament del ser, l'expressió de les emocions de forma corporal i oralment, i la responsabilitat, pel fet d'assumir el treball en equip. A més a més, desperta en els i les adolescents un esperit crític i emprenedor.

Al començament, els i les adolescents no connectaven amb els textos de Federico García Lorca pel seu caràcter poètic i simbòlic però poc a poc s'han introduït en el món lorquí.

Per tant Lorca, ha creat significat per ells el factor sorpresa, el detonant que es buscava. Al qüestionari de l'abril, després de 5 mesos de treball, els versos han estat els seus aliats, els han facilitat la memorització i han après un llenguatge molt diferent de l'habitual. Els i les docents han experimentat els canvis i els progressos del seu alumnat.

Les i els joves han mostrat interès pel poeta i dramaturg granadí. Han empatitzat amb la impossibilitat de ser un mateix, ja que Lorca no podia expressar en públic la seva homosexualitat. L'alumnat ha identificat els estereotips de diferents personatges i ha denunciat la situació de la dona d'abans, tot reivindicant el paper de l'actual. Els adolescents han descobert un Federico García Lorca intens, complet i proper.

Per al professorat, segons el que afirmen les enquestes, Caixaescena és un oasi emocional, perquè, trobar-se amb altres companys/es de llocs geogràfics molt diferents, amb qui compartir les mateixes passions teatrals aplicades a l'educació, fa que no se sentin tan sols. Resolen dubtes i se'ls acudeixen idees i experiències noves. El recolzament de la companyia EGOS en la direcció dels espectacles ha ajudat el professorat, a obrir-se a altres direccions i a nous suggeriments. S'ha tractat d'una convivència regeneradora, intensa i plena de complicitat. A la pregunta oberta sobre que ha suposat el teatre per al seu alumnat, els i les docents han respost de forma diversa i s'han categoritzat les respostes segons les tres necessitats de la teoria d'autonomia (relació, autonomia i competència) de Ryan i Deci (1985):

- Autoconsciència emocional. Necessitat d'autonomia. Els i les joves s'han desinhibit i han passat a l'acció. Han perdut la vergonya, tenen confiança en sí mateixos/es i es senten forts/es i motivats/es. Han pres consciència corporal i presència escènica. També han millorat la part artística i creativa, reflexionant i madurant en el procés d'autocrítica productiva. El teatre els i les ha dignificat, ja que el seu treball a l'aula ha estat ben valorat de forma individual i grupal. A l'escenari, els actors i les actrius es senten segurs i creixen en contacte amb el públic.
- Integració social. Necessitat de relació. La companyia de teatre, a la qual pertanyen, s'ha unit estretament. Els i les adolescents aprenen a respectar-se i a escoltar-se. Les habilitats socials s'han potenciat pel fet de relacionar-se amb altres grups de participants. Han après a responsabilitzar-se dels seus actes dins del grup, mantenint seriositat i compromís envers l'obra.
- Millora acadèmica. Necessitat de competència. Ha augmentat la concentració i atenció a l'aula. L'alumnat memoritza amb més facilitat i és més rigorós i sensible amb el treball. Ha millorat l'autonomia i la resolució de conflictes. L'interès per la cultura ha augmentat i els resultats acadèmics són més favorables. La capacitat d'expressió és superior i es professionalitza la seva tècnica i la seva actitud.

Els i les docents comenten que donen al seu alumnat llibertat, responsabilitat i confiança per a una exploració interna. Volen transmetre als i a les joves respecte i estima. A

més pretenen que tinguin una visió crítica del teatre, ja que no tot s'hi val. Consideren que és important inculcar-los rigor, treball i esforç a l'escena per crear un teatre digne. El professorat intenta comunicar passió, alegria, il·lusió i valors, a més de despertar la curiositat al jovent, i considera que la motivació de l'adult/a a l'aula és el primer dispositiu a treballar per implicar intrínsecament el seu alumnat. Els i les docents se centren en projectes de cohesió i compromís grupal. Procuren validar emocionalment a cadascú, perquè tothom és necessari dins el grup. Malgrat la falta de recursos, de temps d'assaig i de planificació, el professorat està satisfet amb els resultats, perquè no cal fer un gran espectacle, l'important és obrir la ment dels adolescents cap a nous camins de curiositat i d'empoderament.

III. Estudi de cas de l'alumnat de teatre de l'institut Vallbona d'Anoia

“L'educació consisteix en fer desitjable el que no és desitjable”
Plató

L'objectiu de l'estudi de cas és donar una visió empírica de la motivació intrínseca que es genera a l'aula de teatre en un centre educatiu. Aquesta mirada qualitativa treballa en sinergia amb la mirada quantitativa dels qüestionaris de Caixaescena. L'estudi de cas es realitza amb l'alumnat de l'Institut Vallbona d'Anoia corresponent als cursos que van de 1r fins a 4t d'ESO, amb una franja d'edat de 12 fins a 16

anys. El període de la investigació es centra en els mesos que van de l'octubre del 2018 a abril del 2019. El treball teatral s'organitza en tres grups als quals s'introdueix Federico García Lorca. Aquests grups són molt heterogenis entre ells, de manera que les propostes metodològiques que s'utilitzen són diverses segons l'alumnat [Taula 1].

Alumnat de 2n ESO Optativa Grup A	Alumnat 4t d'ESO Optativa modal Grup B	Alumnat transversal (1r a 4t) Participant de Caixaescena Grup C
5 noies i 3 nois. Edat 13 i 14 anys 2 hores setmanals Anual	10 noies i 1 noi. Edat 15 i 16 anys 3 hores setmanals Anual	13 alumnes: 3 nois i 10 noies. Edat entre 12-16 anys. Horari flexible a partir d' haver estat elegits pel programa. 1h, 2h ó 30 m. a la setmana segons la necessitat. Data d'assaig del gener al febrer. Caixaescena al Caixaforum de Barcelona 1, 2 i 3 de març del 2019. Representacions a les poblacions adscrites al centre.

Taula 1

En el curs acadèmic 2018-2019 s'ha ofertat al centre, per primer cop, la matèria de teatre a diferents nivells. S'han introduït "arts escèniques i dansa" a 4t d'ESO, el teatre a segon i una optativa transversal de teatre per a tots els cursos (de 1r a 4t). Les graelles de la tipologia, la metodologia i anàlisi dels grups s'han extret del cos de l'estudi i es troben als annexos, als quals també s'ha afegit material creat per treballar a l'aula, extensible a la comunitat educativa construint coneixement a través de les arts escèniques.

Grup A TEATRE 2 h setmanals. 2n d'ESO, 8 persones

Tipologia d'alumnat: perfil social i econòmic baix, provinent de famílies desestructurades i desfavorides econòmicament. Tres alumnes absentistes. Conflictivitat contínua de les matèries amb el grup-classe.

Metodologia: Improvisacions lliures i dirigides, ombres xineses i poesia lorquiana. El mètode d'aprenentatge d'aquest alumnat s'ha anomenat instantani. És per això que es pretén buscar la immediatesa del treball, no es contempla un treball futur, sols el moment present. La docent decideix crear classes-píndoles, és a dir, classes amb dosis petites de monòlegs i diàlegs curts, paràboles, relats o metàfores. Micro-píndoles per a un teatre del moment.

La motivació intrínseca que les accions a l'aula han generat en els participants és molt possible que hagi estat efímera. Cal reconèixer-ho. L'alumnat és inconstant en el treball i es declara incapaç de memoritzar cap text. De fet, les expulsions i l'absentisme predominen en el grup.

Els textos de Lorca, per la seva sonoritat, van influenciar en l'actuació dels i de les joves. Cal dir, però, que el treball amb aquest grup no tenia com a objectiu crear un espectacle sinó despertar inquietuds culturals i d'autoconeixement en els i les participants.

Els membres del grup han acabat respectant-se els uns als altres. Han après a esperar el torn de paraula i a escoltar. En ser absentistes, molts d'ells han sigut sancionats pel mal comportament, per tant, aquests/es adolescents han viscut el teatre com una sortida per alliberar energia i divertir-se, sense cap altra pretensió. Les micro-píndoles teatrals els i les han motivat a gaudir d'allò que passa en les 2 hores setmanals dedicades al teatre. Han creat un espai de seguretat i d'acció. Però la inconstància i falta d'assistència no ha deixat evolucionar el grup cap a un espectacle o una performance. Els resultats no han estat els esperats en aquest grup. Únicament, un alumne, que té dislèxia severa, va manifestar motivació intrínseca quan actuava. Amb esforç, es va convertir en Federico García Lorca en la proposta que van representar a Caixaescena, la qual cosa ha generat l'admiració dels i de les companys/es del seu grup i una satisfacció personal que ha influenciat en el seu aprenentatge diari. El grup afirma que el teatre ha cobert la necessitat relacional que implica integració social i ha desenvolupat una

autoconsciència emocional, en què ha descobert les seves habilitats. En canvi, la majoria no presenta una millora acadèmica a excepció d'un alumne.

Grup B Optativa modal d'Arts Escèniques i Dansa. 3h setmanals. 4t d'ESO

A aquest grup pertany l'alumnat més gran, d'entre 15 i 16 anys. És el primer any que fa aquesta assignatura al centre. Inicialment, l'alumnat va presentar en les dinàmiques teatrals dificultats i li costava participar. Tenia molts prejudicis i un alt sentit del ridícul. Però, en realitzar classes dinàmiques i participatives a través dels sentits i la creativitat, l'alumnat ha generat motivació intrínseca al llarg del curs. La qual cosa s'ha detectat per mitjà de la seva implicació, l'alegria amb que anaven a classe i l'evolució dels personatges creats. L'alumnat es va comprometre amb el text de Federico García Lorca i es va identificar amb els seus versos, perquè la temàtica el conduïa a situacions reals viscudes. Es va reflexionar sobre els diversos aspectes de la biografia i literatura de Lorca. El poeta ha estat un detonant emocional per a les seves vides i els ha portat a ser crítics amb les injustícies socials.

Aquest grup ha compartit passions, emocions i treball. És una classe bipolaritzada, ja que algunes persones es van matricular a l'assignatura, perquè el teatre els agrada, mentre que les altres la cursen per buscar un aprovat fàcil. Malgrat això, s'ha creat un grup de confiança. S'han empoderat com a persones davant d'un públic i han superat la vergonya. L'expressió oral i escrita és més fluida i han après a buscar accions en escena, tenint un millor domini del cos si es compara amb els inicis d'octubre. D'aquest grup, 5 noies participen als Encontres de Caixaescena 2019. La resta no van voler anar-hi per vergonya, desinterès o desconexió. Posteriorment a l'esdeveniment, l'alumnat que no hi va participa s'adonà, però, de la millora actoral i grupal de les seves companyes.

A mesura que s'ha anat aprofundit en la matèria, el grup ha generat motivació intrínseca amb les arts escèniques. S'ha pogut observar en els seus comentaris al finalitzar les classes, en la seva actitud activa, cosa que també han constatat altres docents del centre en els seus escrits d'avaluació i dels comentaris. A cada trimestre, l'alumnat ha participat en una creació col·lectiva, cadascú/na segons la seva pròpia exigència. Els resultats de les actuacions van ser diferents, equitatius segons l'esforç realitzat. La majoria coincideixen a dir que el teatre els ha despertat l'autoconsciència emocional, la integració social i la millora acadèmica. Cal dir que cada adolescent té un ritme diferent de treball i d'assimilació, per això és important saber d'on parteix cadascú/na i observar la seva evolució. Si considerem que l'adolescència és l'etapa de la vida en la qual les i els joves s'obren al món i busquen el seu lloc dins de la societat (Bach 2018), podem dir que aquesta joventut ha descobert en el teatre la manera de reafirmar el seu jo

dins la societat.

L'alumnat d'arts escèniques i dansa va liderar el projecte *Lorca parla, obre la boca*, pel dia internacional del teatre. L'activitat era oberta a tota la comunitat educativa. Es van crear diversos espais escenogràfics amb temàtica dedicada a Federico García Lorca pel recinte de l'institut. Calia llegir un poema o una frase lorquiana. Les activitats teatrals previstes en el projecte van incrementar la motivació intrínseca de la comunitat educativa i, de retruc, van potenciar la convivència al centre a partir d'activitats artístiques.

Grup C TEATRE. Alumnat de 1r a 4t d'ESO, 13 persones de diferents nivells educatius voluntaris per dur a terme el projecte Caixaescena

Aquest grup és el que ha generat més motivació intrínseca amb el teatre. S'ha pogut comprovar perquè treballava sense cap condicionant extern i participava pel propi plaer intern. Ho demostra la seva dedicació a l'espectacle (hi han dedicat hores extres) i els seus comentaris sobre el treball que estaven creant. Al annexos hi ha diversos arxius audiovisuals que donen fe d'aquesta feina. El grup voluntari disposava de poques hores d'assaig, per tant, dedicaven hores extres a la memorització. El treball actoral va ser molt autònom i dinàmic. El grup presentava una gran vitalitat i demostrava motivació intrínseca en adonar-se que tenien un projecte en comú que calia dur a terme. El grup gestionava de manera autònoma el vestuari, l'atrezzo, la il·luminació i l'espai sonor. Aquest jovent és el que més ha treballat amb públic abans de participar als *Encontres per a joves* a Barcelona.

Aquest alumnat ha omplert també el qüestionari online dels participants a Caixaescena. La sensació dels i les joves ha estat molt positiva. Han descobert un espai de seguretat on tothom estava predisposat a actuar, sense judicis ni pors. Amb el professional que els ha estat dirigint han encaixat molt bé. La interacció amb els 5 grups de joves ha sigut orgànica i satisfactòria. Aquesta trobada ha generat en ells una motivació intrínseca que s'ha allargat tot el curs i ha contagiats a la resta de companys del centre. La vivència d'aquesta experiència teatral ha estat documentada pel programa *El teatre és eficient en la prevenció de l'assetjament escolar* (07/05/2019) emès el dia 17/05/2019 per Catalunya Ràdio dins *L'ofici d'educar* amb Elisabet Pedrosa on es poden escoltar els testimonis dels adolescents de l'institut Vallbona i de la seva directora teatral. També la revista *Miradas con Alma* (27/3/2019) els va entrevistar i n'ha publicat el document gràfic.

Conclusions

«La motivación intrínseca es la pasión que mueve a las personas a actuar, y la que brindará que la nueva forma de educar sea sostenible en el tiempo». (Marina 2010)

Aquesta investigació ha visualitzat la importància que té el teatre aplicat a l'educació amb adolescents i docents dels centres de secundària i batxillerat com a eina per augmentar la motivació intrínseca de l'estudiant i els seus resultats generals d'aprenentatge.

La revisió dels qüestionaris realitzats (investigació quantitativa) i l'estudi de cas dels grups de l'Institut Vallbona d'Anoia (investigació qualitativa), han demostrat que la pràctica teatral genera en els adolescents motivació intrínseca. S'ha provat que el teatre aplicat a l'educació, per a la majoria de participants, és una drecera emocional, és a dir, una eina amb la qual les i els joves descobreixen habilitats pròpies, es vinculen amb la societat en la qual viuen i milloren les seves actituds acadèmiques. Aquestes respostes s'han classificat segons la teoria d'autodeterminació de Ryan i Deci (1985) citat a Werbach i Hunter (2014:59), que explica com es genera motivació intrínseca a l'aula a l'hora de realitzar activitats teatrals. Les tres necessitats bàsiques que indica aquesta teoria són l'autonomia, la competència i la relació, que són les tres categories amb les quals s'han estructurat les respostes obertes dels qüestionaris tant del professorat com dels adolescents. Hem vist que les activitats que impliquin una o més d'una d'aquestes necessitats humanes tendeixen a estar intrínsecament motivades. Per aquest motiu afirmem que tant adolescents com docents han cobert aquestes necessitats realitzant teatre i conseqüentment han generat motivació intrínseca. Un cas concret és l'experiència dels *Encontres per a joves* de Caixaescena que ha ajudat als i a les adolescents a evolucionar artísticament i a augmentar la seva motivació tant individual com col·lectiva, tot enfortint el propi grup de teatre i creant noves amistats. Aquest ha estat també el cas del grup C de l'Institut Vallbona d'Anoia, que ha participat a Caixaescena.

Cal evidenciar que no tots els participants adolescents troben aquesta motivació, o bé la descobreixen a nivells inferiors que altres, ja que és necessari analitzar el punt de partida de cada jove i el procés que realitza amb les pràctiques teatrals. Un cas particular és l'alumnat del grup A de l'Institut Vallbona d'Anoia, el quals ha evolucionat cap a una motivació intrínseca possiblement efímera. S'ha mesurat la motivació a partir de la seva actitud a classe i el seu compromís amb la matèria. La transparència dels i de les adolescents amb què expliquen les seves emocions dona molta informació sobre el treball que els agrada i el que els disgusta. El grup A obté plaer fent teatre, a l'hora de classe, però no té cap altra ambició, és a dir, no

manifesta la necessitat d'implicar-se en un espectacle o una performance que comporti un treball de memorització o una exigència extra. Aquest grup tenia una lluita interna emocional per les seves vivències i situacions personals. Malgrat haver verbalitzat que s'avorreixen a l'aula ordinària, amb el teatre han trobat un espai de joc i d'alliberament emocional. En canvi, els resultats del grup B de l'Institut Vallbona d'Anoia presenten les tres necessitats humanes: autonomia, connexió social i competència. El seu compromís amb les arts escèniques ha generat al llarg del curs plaer per experimentar amb activitats teatrals, la qual cosa ha augmentat la motivació intrínseca des de l'inici del curs acadèmic 2018-2019.

Una data interessant que s'ha extret dels qüestionaris als i a les adolescents és el grau de satisfacció que mostren a l'hora de realitzar teatre. Un 94,4% dels i de les joves enquestats/des es sent plenament satisfet quan realitza activitats teatrals. Si comparem aquest percentatge de satisfacció amb el 42,7% de participants que reconeixen avorrir-se diàriament a les classes ordinàries, podem afirmar que el teatre ajuda a generar motivació intrínseca a l'aula.

Segons el professorat, s'ha constatat que les activitats teatrals ajuden les i els joves a sortir de la rutina diària; els permeten realitzar treballs emocionals i desperten la curiositat del seu alumnat, la qual cosa produeix motivació interna. El 90,9% del professorat de secundària que imparteix teatre considera que és una eina transversal i lamenta la falta de recolzament per part del claustre i de l'equip directiu a l'hora de crear projectes artístics. Aquests professorat aposta per realitzar treballs col·laboratius que impliquin a tot el claustre.

Segons l'estudi, l'estat anímic del professorat és el primer dispositiu pedagògic del qual partir per incrementar la motivació de l'alumnat. És per això que els docents proposen una educació amb diferents metodologies motivadores tant per a l'alumnat com per al professorat. Un dels mètodes que reivindica Acaso (2013:169) és el projecte LOVA (l'Òpera com a Vehicle d'Aprenentatge). La comunitat educativa del segle XXI aposta per una escola oberta i integradora... L'escola del segle XXI concep el teatre com a eina pedagògica ja que integra, iguala i compromet.

En sintonia amb la proposta educativa dels i de les docents, l'alumnat verbalitza la necessitat de metodologies noves, i proposen classes obertes, creatives i participatives. L'alumnat manifesta la voluntat treballar per projectes, perquè la seva actitud sigui activa i no passiva.

S'ha comprovat que l'obra i vida de Federico García Lorca és un agent motivador per a la joventut, la qual l'ha sentit proper i ha adquirit nous coneixements artístics i culturals a partir d'ell. La seva escriptura els ha transportat a ambients molt diversos i han descobert el vers i la

seva sonoritat. Aquesta recerca obre noves línies per trobar escriptors/es i dramaturgs/es que siguin agents detonants motivadors a l'aula.

Es reconeix el teatre com a catarsi personal tant si s'actua o s'observa, segons les experiències registrades de l'alumnat i del professorat. Podem afirmar que la hipòtesi formulada en la investigació s'ha verificat. Si s'incrementa a l'aula l'acció experimental a partir de projectes vivencials i significatius per mitjà de les arts escèniques i performatives, augmenta la implicació activa de l'alumnat, la qual cosa genera en els participants un creixement de la seva motivació intrínseca.

S'ha demostrat que hi ha punts de connexió entre els objectius de la Unesco en *Repensar l'educació* (2015) que es poden aplicar al teatre:

- *Cal aprendre a conèixer*: les arts escèniques i performatives aporten nous coneixements culturals i llenguatges diversos per expressar-se artísticament. El teatre aglutina tots els llenguatges artístics, humanístics i científics.
- *Cal aprendre a fer*: el teatre és acció, per tant, posar-lo en pràctica amb tècniques teatrals, improvisacions i posades en escena és l'activitat que, segons Dale (1946), genera persones actives i un aprenentatge vivencial.
- *Cal aprendre a ser*: la seguretat a l'adolescència és un handicap per als joves. Poder tenir un espai de confiança, on ningú se senti jutjat, i que tingui la llibertat d'expressar allò que senten i de crear sense condicions, és un privilegi a aquesta edat. El teatre els aporta maduresa, consciència i capacitat d'aprendre a valorar-se.
- I, finalment, *cal aprendre a conviure*: les pràctiques teatrals situen l'individu dins un grup que actua per a un públic, i desenvolupen, per tant, empatia i generositat. Els i les joves aprenen a cooperar i a centrar-se en objectius comuns.

Algunes idees addicionals, per tal que la metodologia teatral emprada sigui sostenible i extensible a la comunitat educativa, són que cal treballar plegats amb el claustre del professorat i amb el suport de l'equip directiu, sempre que entengui el teatre com a vehicle artístic dins la filosofia de centre. Per corroborar la implicació del centre respecte a les arts escèniques i performatives, s'han de realitzar activitats que impliquin a tot el centre educatiu. S'ha comprovat que, quan les persones senten que pertanyen a un lloc, en el nostre cas, quan identifiquen el centre educatiu com a propi, la comunitat educativa participa de manera creativa i activa en els projectes proposats. Aquesta investigació voldria obrir un debat sobre el teatre com a eina multidisciplinar per aplicar-lo, a més a més de les pràctiques teatrals, a les classes

de tutories, a les de convivència en el centre, a les de creació literària, per millorar les perspectives socials, per treballar les llengües i, sobretot, per afavorir l'orientació personal.

Una altra línia d'investigació que s'obre és supervisar el suport que rep el professorat de teatre per part de l'administració. Com s'ha confirmat, el professorat és bàsic per la motivació de l'alumnat, no existeix un sense l'altra. Seria interessant crear una xarxa teatral amb recursos propis del professorat a nivell de l'Estat espanyol, en la qual compartir experiències i dubtes, i estar oberts als diferents reptes motivacionals que s'expressen a les aules.

Per concloure, s'ha confirmat que el teatre enriqueix a la comunitat educativa i obre nous camins a l'educació, perquè el teatre és un art col·lectiu. Com deia Sòcrates, el procés d'indagació mateix és el que ens indueix a aprendre. Esperem que aquesta investigació hagi obert diverses portes en el terreny de l'educació que es troba en contínua evolució i que hagi generat motivació intrínseca per aplicar les arts escèniques i performatives a diferents àmbits educatius amb adolescents. Reprenent la premisa inicial d'aquesta investigació de la UNESCO en *Repensar l'educació (2015): Què ha d'aportar l'escola a la vida d'una persona?*, podem constatar que l'escola ha de cobrir les tres necessitats bàsiques que indica la teoria d'autodeterminació: autonomia, competència i relació. L'autonomia per a que els i les adolescents sentin que poden controlar la seva pròpia vida, forjant els seus valors i vivint en harmonia amb ells. La competència, per sentir-se útils a la societat i descobrir les pròpies habilitats i finalment la connexió social que desperta en ells el desig d'interactuar amb altres persones, sentint-se part d'un grup. Totes tres categories aporten a la vida de la persona ganes de viure en harmonia i en consonància amb el seu benestar i creixement. Les arts escèniques i performatives, pel caràcter experiencial aporten aquestes tres necessitats humanes que impliquen estar intrínsecament motivats.

Referències bibliogràfiques

BIBLIOGRAFIA

ACASO, MARÍA (2013): *rEDUvolution, hacer la revolución en la educación*, Barcelona, Paidós educación.

BACH, EVA (2018) Entrevista online realitzada per l'autora. 31 de gener de 2019. Annex III

DALE, EDGAR (1946): *Audio-visual method of teaching*, New York, Dryden Press.

FERNÁNDEZ, VÍCTOR (2017): *Palabra de Lorca. Declaraciones y entrevistas completas*, Barcelona , Malpaso Ediciones.

GARCÍA LORCA, FEDERICO (1997): *Obras completas II, teatro*, Barcelona, Galaxia Gutenberg.

GARCÍA LORCA, FEDERICO (1978): *Antología poética*, Madrid, Ediciones Alce.

GIBSON, IAN (1998): *Vida, Pasión y muerte de Federico García Lorca (1898-1936)*, Barcelona, Plaza & Janés editores.

GIBSON, IAN (2018): *El asesinato de García Lorca*, Barcelona, Penguin Random House Grupo Editorial.

MANTOVANI, ALFREDO (2014): *El teatro joven de 13 a 16 años*, Granada, Ediciones Mágina.

MARINA, JOSÉ ANTONIO (2010): *La educación del talento*, Barcelona, Ariel.

MOTOS, NAVARRO, FERRANDIS I STRONKS (2013). *Otros escenarios para el teatro*, Ciudad Real, Ed.Ñaque.

MOTOS-TERUEL, T. (2018).”Teatro y Beneficios para el Desarrollo Positivo. Un Estudio con Adolescentes Valencianos”, *Sisyphus, Journal of Education*, 6(2), 181-215. DOI:

<https://doi.org/10.25749/sis.13579>

LURI, GREGORIO (2008): *L'escola contra el món. L'optimisme és possible*, Barcelona, La Campana.

OMS. ALMA-ATAC (1978), *Informe de la Conferencia Internacional sobre Atención Primaria de la Salud*, Ginebra.

PARELLADA. CARLES, Entrevista online realitzada per l'autora. 29 de gener de 2019.
Annex III

SEGURA, ÀNGELA, Entrevista presencial realitzada per l'autora. 20 de novembre de 2018
Annex III

WERBACH AND HUNTER (2014): *Gamificación. Revoluciona tu negocio con las técnicas de los juegos*, Madrid, Pearson.

WEB GRAFIA:

Archivo y biblioteca Edad de plata: últim accés 15/12/18

<http://www.edaddeplata.org/edaddeplata/Archivo/archivo/buscador.jsp>

Archivo Virtual de las Artes Escénicas: <http://artesescenicas.uclm.es/> 12/03/2019.

Biblioteca digital hispànica:

<http://www.bne.es/es/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/index.html> 31/5/19

Biblioteca digital mundial: <https://www.wdl.org/es/search/?q=Teatro&qia=es> 2/6/19

Revista miradas con Alma. Article a l'alumnat de Vallbona d'Anoia. Últim accés 10/4/19

<https://miradesambanima.org/noticias/donant-veu-als-joves-a-partir-del-teatre/>

Caixaescena. Article revista Núvol. Últim accés: 7/12/18

<https://www.nuvol.com/noticies/aqui-va-comencar-tot/>

Caixaescena vista pel professorat. Últim accés: 7/12/18

<https://www.catorze.cat/noticia/10478/educar/fent/teatre/tasca/herois>

Catalunya ràdio. L'ofici d'educar, l'experiència teatral amb l'alumnat de Vallbona d'Anoia.

<https://www.ccma.cat/catràdio/alacarta/lofici-deducar/el-teatre-es-eficient-en-la-prevencio-de-l-assetjament-escolar/audio/1038691/> 07/05/2019

Centro Federico García Lorca <https://www.centrofedericogarcialorca.es/es/fgl>. 12/12/18

Fundació FGL Madrid <http://www.residencia.csic.es/expolorca/index.htm>. 10/11/18

Institut Tecnològic de Massachusetts (MIT, 2016). Motivar i facilitar el procés d'aprenentatge: la gamificació. 2/6/19

<https://iemasd.wordpress.com/2016/11/22/motivar-i-facilitar-el-proces-daprenentatge-la-gamificacio/>

Revista de debat polític Tardor 2009 (Joaquim Prats. Gregori Luri) 30/5/18

http://www.ub.edu/histodidactica/images/documentos/pdf/escola_segles_xxi_bloc_tema.pdf

Repensar l'educació. UNESCO 2015. Últim accés: 2/6/19

https://drive.google.com/file/d/1VsmC1Z8M1mFbyMJSu4_xpUth9mhxLl97/view

Annexos³

I. Qüestionaris dels adolescents

Qüestionaris de novembre de 2018

Qüestionaris d'abril de 2019

II. Qüestionaris dels docents

Qüestionaris de novembre de 2018

Qüestionaris d'abril de 2019

III. Entrevistes realitzades

Carles Parellada (29 de gener de 2019)

Eva Bach (31 de gener de 2019)

Àngela Segura (20 de novembre de 2018)

IV. Perfil, metodologia i anàlisi dels grups de l'estudi de cas

V. Material creat per a l'estudi de cas a l'aula

Infografia creada per l'autora per pautar a l'alumnat com podrien crear una composició d'obres dramàtiques. Dramatúrgia teatral

Infografia creada per l'autora en la formació d'espectadors/es. Acompanyar ADOLESCENA (Vela 2019)

Infografia creada per l'autora a partir del quadre de Mantovani (2014): proporciona un sistema teatral evolutiu per etapes educatives que ens il·lustra en el treball teatral que cal realitzar amb els adolescents.

VI. Documents de l'estudi de cas

Vídeo de la mostra de Caixaescena amb debat posterior

Article de la revista *Miradas con Alma* (27/3/2019)

Programa de ràdio *L'ofici d'educar* (07/05/2019)

Articles dels diaris comarcals de l'Anoia

³ Tots els annexos es troben a l'USB de la contraportada